

Датум: 15. јун 2013.

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију: 11. април 2013. године,
Наставно-научно веће Учитељског факултета Универзитета у Београду.

Одлуком од 11. априла 2013. године, бр. 16/19/1, на седници Наставно-научног већа Учитељског факултета Универзитета у Београду, образована је Комисија за оцену подобности докторанда Љиљане Келемен и теме докторске дисертације под називом *Методички приступ усвајању морфолошких облика речи*.

2. Састав Комисије, са именом и презименом свакога члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, назива факултета / установе у којој је члан комисије запослен:

- ☐ Др Милица Радовић Тешић, ментор, редовни професор за ужу научну област *Српски језик*, Учитељски факултет Универзитета у Београду.
- ☐ Др Зорица Цветановић, коментор, доцент за ужу научну област *Методика наставе српског језика и књижевности*, Учитељски факултет Универзитета у Београду.
- ☐ Др Вељко Брборић, члан, ванредни професор за ужу научну област *Српски језик са јужнословенским језицима*, Филолошки факултет Универзитета у Београду.

II БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Љиљана Келемен рођена је 1985. године у Вршцу. Основну и средњу школу завршила је у Вршцу. Школске 2004/2005. године уписала је Учитељски факултет Универзитета у Београду, Наставно одељење у Вршцу. Дипломирала је 2008. године као студент генерације одбранивши рад *Садржаји уџбеника Музичке културе као модус подстицања креативности и стваралаштва из других области у разредној настави*. Школске 2008/2009. године уписала је докторске академске студије на Учитељском факултету у Београду, смер *Методика наставе српског језика и*

књижевности. Од 6. октобра 2008. године ради по позиву као сарадник у настави на Учитељском факултету Универзитета у Београду, Наставном одељењу у Вршцу, на предмету Методика наставе српског језика и књижевности. Од октобра 2010. године ради у звању наставника практичне наставе за предмет Методика развоја говора на Високој школи струковних студија за васпитаче „Михаило Палов“ у Вршцу. Осим тога, ангажована је и као сарадник на предметима: Српски језик, Књижевност за децу, Језичке игре и драматизација. Учествовала је на више научних и стручних скупова и пројеката. Објављивала је радове у стручним и научним часописима и зборницима.

III БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

- Келемен, Љиљана (2010): „Проблеми увођења појма непроменљиве речи у уџбеницима из српског језика у четвртм разреду основне школе”, *Педагошка стварност*, бр. 5-6, Савез педагошких друштава Војводине, Нови Сад, стр. 433–445.
- Келемен, Љиљана (2010): „Запис о погрешним натписима на подручју општине Вршац”, *Образовна технологија*, Центар за менаџмент у образовању, Београд, стр. 499–510.
- Келемен, Љиљана (2010): „Облици рада у настави српског језика”, *Образовна технологија*, Центар за менаџмент у образовању, Београд, стр. 397–408.
- Келемен, Љиљана (2011): „Развијање креативних способности даровитих у настави језика”, у зборнику: *Даровити у процесу глобализације*, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“, Вршац; Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, Arad, Romania, стр. 304–314.
- Цветановић, Зорица и Келемен, Љиљана (2011): „Методичко моделовање часа наставе граматике и правописа”, *Иновације у настави*, Учитељски факултет, Београд, бр. 1'11, стр. 17–26.
- Веселинов, Даница и Келемен, Љиљана (2012): „Интерактивна комуникација као новија парадигма универзитетске наставе”, у зборнику: *Quality Increase in Higher Education Teaching through Innovative Methods*, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“, Вршац; Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, Arad, Romania, стр. 188–198.
- Келемен, Љиљана (2012): „Идејни и етички смисао књижевноуметничких дела у припремном предшколском периоду као подстицај и развој морала даровитих”, у зборнику: *Даровитост и моралност*, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Палов“, Вршац; Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, Arad, Romania, стр. 494–504.
- Цветановић, Зорица и Келемен, Љиљана (2012): „Унапређивање квалитета наставе граматике помоћу мултимедијалне технологије”, *Иновације у настави*, Учитељски факултет, Београд, бр. 1'12.

IV ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

На основу увида у биографију и библиографију кандидата, као и потврду Учитељског факултета о положеним испитима на докторским академским студијама (просечна оцена 9,67, укупно 120 ЕСПБ кредита), Комисија сматра да кандидат Љиљана Келемен испуњава све услове за израду докторске дисертације.

V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА

За ментора је предложена др Милица Радовић Тешић, редовни професор Учитељског факултета Универзитета у Београду, Катедра за српски језик, књижевност и методику наставе српског језика и књижевности.

Библиографија ментора са најмање 5 јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација:

1. *Именице с префиксима у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога, књ. 20, Београд, 2002. (монографија)
2. *Сречима и речником*, Учитељски факултет, 2009. (монографија)
3. *Морфолошки дублетизам инструментала једнине неких именица мушког рода, (Прилог могућем граматичком правилу)*, Зборник радова: Актуелни проблеми граматике српског језика, Суботица – Београд, 1999, 104–112.
4. *О степенастом представљању значења речи*, Зборник са Међународног научног скупа о лексикографији и лексикологији: Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе (зборник радова), Београд – Нови Сад, 2002, 141–147.
5. *Пејоративни називи за женску особу у једном народном говору*, Јужнословенски филолог LVI, 3–4, 2000, 907–913.
6. *Нешто о синонимији у творби неких именица*, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 20/2, 1991, 353–360.
7. *Лексикографска и граматичка дескрипција партикуле односно*, Зборник Матице српске за Филологију и лингвистику, L, Нови Сад, 2007, 759–765.
8. *Проблем обраде фигуративних значења у описним реченицама*, Лексикографија и лексикологија (зборник реферата са научног скупа), Нови Сад – Београд, 1984, 147–150.
9. *Појмовна анализа речи отаџбина и домовина*, Књижевност и језик LII/3–4, Београд, 2005, 307–331.
10. *Проблеми лексичко-семантичког нормирања у описним реченицама српског језика*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 36/1, Београд, 2007, 357–365.
11. *Предлог код уз генитив глаголских и других апстрактних именица у функцији одређивања времена и његове семантичко-синтаксичке опозиције*, Наш језик, XIX, св. 4–5, 228–255.
12. *Дистрибуција наставака генитива множине именица женског рода с основом на групу сугласника*, Наш језик, XXIV, св. 1–2, 40–55.
13. *О лексици у роману Лајковачка пруга Радована Белог Марковића*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XLIII, 2000, 491–497.

Комисија сматра да др Милица Радовић Тешић испуњава све услове за ментора ове докторске дисертације за област Методика наставе српског језика и књижевности.

VI ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ:

ОЦЕНА:

1. Формулације назива теме (наслова)

Комисија закључује да је назив тезе *Методички приступ усвајању морфолошких облика речи* прикладан и да добро репрезентује суштину предложене теме истраживања.

2. Предмет (проблем) истраживања

Опис теме: У методичкој науци недостаје расветљавање правила по којима се морфолошке промене у говору остварују. У раду ће се разматрати начини и услови да деца од раног узраста, а посебно предшколског и у млађим разредима основне школе, што систематичније и правилније усвајају поједине морфолошке облике речи. Циљ рада јесте осмишљавање методичког приступа усвајању морфолошких облика речи, који је од великог значаја за правилан развој облика речи и формирање правилних реченица. Под методичким приступом подразумева се осмишљавање принципа, садржаја и методичких поступака (начина) сазнавања који ће омогућити деци да на занимљив и једноставан начин усвоје све облике категорије променљивих врста речи које се садрже у три промене: деклинацији, конјугацији и компарацији, које су карактеристика српског језика. Истраживање ће обухватити анализу програмом предвиђених садржаја из граматике, односно морфологије у разредној настави, анализу њихове интерпретације у уџбеницима и емпиријско истраживање усмерено на дефинисање проблема на усмереним активностима у предшколским установама и у настави граматике у школама, у којима се српски језик учи као матерњи. Потребно је извршити и емпиријско истраживање у предшколским установама и школама и доћи до емпиријских података о томе колико су деца предшколског узраста и ученици савладали употребу правилних морфолошких облика речи, а које облике речи теже усвајају, односно код којих облика се највише праве грешке.

3. Библиографија прелиминарних истраживања

Кандидат је приложио прелиминарну библиографију од 128 библиографских јединица релевантних за истраживање. Овде наводимо одабране јединице за истраживање.

Основна литература

а) Лингвистика, психолингвистика и неуролингвистика

1. Васић, Смиљка (2000): *Вештина говорења : вежбе и тестови за децу и одрасле*, Пословни биро, Београд.
2. Ивић, Милка (2006): *Језик о нама: лингвистички огледи, шест*, Чигоја штампа / Круг, Београд.
3. Лурија, Александар Р. (2000): *Језик и свест*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

4. Кликовац, Душка (2008): *Језик и моћ: огледи из социолингвистике и стилистике*, Чигоја штампа / Круг, Београд.
5. Радовановић, Милорад (2003): *Социолингвистика*, треће издање, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци / Нови Сад.
6. Савић, Свенка (1976): *Развојна психолингвистика, одабрана и коментарисана литература за период од 1970 до 1975. године*, Форум, Нови Сад.
7. Станојчић, Живојин и Поповић, Љубомир (1995): *Граматика српскога језика – уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
8. Стевановић, Михаило (2004): *Граматика српског језика за средње школе*, Предраг & Ненад, Београд.
9. Тежак, Стјепко (1984): *Граматика у основној школи, методичке основе наставе граматике хрватскога или српског језика у основној школи*, Школска књига, Загреб.
10. Чомски, Ноам (1972): *Граматика и ум*, Нолит, Београд.
11. Шипка, Милан (2007): *Занимљива граматика*, друго издање, Прометеј, Нови Сад.

б) Методика наставе српског језика и књижевности и методика развоја говора

12. Група аутора (1997): *Развој говора код детета*, треће издање, приредила Нада Игњатовић Савић, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
13. Дабетић, Зора и сар. (2009): *Приручник за васпитаче – Развој говора – збирка активности за рад у припремној групи*, Stylos Art, Београд.
14. Дотлић, Љубица и Каменов, Емил (1996): *Књижевност у деčјем вртићу*, прво издање, Нови Сад, Змајеве деčје игре, Одсек за педагогију Филозофског факултета.
15. Драгићевић, Рајна (2012): *Лексикологија и граматика у школи, методички огледи*, Београд, Учитељски факултет.
16. Ивановић, Радмила (2001): *Говорне радионице за рад са децом од 3 до 7 година*, Алтера, Београд.
17. Илић, Павле (2006): *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси – методика наставе*, четврто допуњено издање, Змај, Нови Сад.
18. Јовановић, Славица (2008): *Говор и комуникација: методика развоја говора*, Заслон, Шабац.
19. Јосифовић, Драгана (2009): „Игре нонсенсне поезије за децу”, у: *Поетика књижевности за децу и младе*, КИЗ Центар, Београд, стр. 222–240.
20. Каменов, Емил (2010): *Мудрост чула, 4. део, Деčје говорно стваралаштво*, Dragon Games DOO, Нови Сад.
21. Костић, Ђорђе (1993): *Развој говора*, Институт за експерименталну фонетику и патологију говора, Београд.
22. Костић, Ђорђе и Владисављевић, Спасенија (1995): *Говор и језик детета у развоју*, прво издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
23. Маљковић, Миланка (2005): *Методички приручник за развој говора деце предшколског узраста*, Савез педагошких друштава Војводине, Кикинда.
24. Маринковић, Симеон (1994): *Методика креативне наставе српског језика и књижевности*, Креативни центар, Београд.
25. Матић, Радомир (1986): *Методика развоја говора деце до поласка у школу*, Нова просвета. Београд.

26. Милатовић, Вук (2009): *Методика развоја говора*, Учитељски факултет, Београд.
27. Милатовић, Вук (2011): *Методика наставе српског језика и књижевности у разредној настави*, прво издање, Учитељски факултет, прир. Зорица Цветановић, Валерија Јанићијевић и Вишња Мићић, Београд.
28. Миленковић, Слађана (2012): *Методика развоја говора*, Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Сремска Митровица.
29. Митровић, Мирјана (1982): *Феномен игре у савременој поезији за децу*, Култура, Београд.
30. Наумовић, Милорад (2000): *Методика развоја говора: приручник за студенте виших школа за образовање васпитача и за васпитаче*, Виша школа за образовање васпитача, Пирот.
31. Николић, Милија (2009): *Методика наставе српског језика и књижевности*, пето допуњено издање, Завод за уџбенике, Београд.
32. Петровачки, Љиљана (2004): *Синтакса у настави српског језика и књижевности*, Змај, Нови Сад.
33. Петровачки, Љиљана и Штасни, Гордана (2008): *Методичке апликације, Планирање, програмирање и припремање наставе српског језика и књижевност*, Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, Нови Сад.
34. Росандић, Драгутин (1988): *Методика књижевног одгоја и образовања*, Школска књига, Загреб.
35. Росић, Тиодор (2008): *Методика развоја говора - изабрани текстови*, Педагошки факултет, Јагодина.
36. Смиљковић, Стана и Милинковић, Миомир (2008): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Учитељски факултет, Врање; Учитељски факултет, Ужице.
37. Тежак, Стјепко (1985): *Говорне вјежбе у настави хрватског или српског језика*, Школска књига, Загреб.
38. Чуковски, Корнеј (1986): *Од друге до пете*, прво издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

в) Педагогија и психологија

39. Виготски, Лав Семјонович (1996): *Проблеми опште психологије*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
40. Виготски, Лав Семенович/Выготский, Лев Семенович (1996): *Дечја машта и стваралаштво: психолошки оглед*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
41. Вилотијевић, Младен (2000): *Дидактика. 3 – Организација наставе*, Научна књига: Учитељски факултет, Београд.
42. Група аутора (1990): *Теорије језика и теорије учења: дебата између Жана Пијажеа и Ноама Чомског*, превела Весна Половина, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски карловци.
43. Ђорђевић, Јован (1992): *Настава и учење у савременој школи*, Учитељски факултет, Београд.
44. Ђукић, Мара (2003): *Дидактичке иновације као изазов и избор*, Савез педагошких друштава Војводине, Нови Сад.
45. Милановић, Наташа (2008): *Таксономија и усвајање појмова*, Задужбина Андрејевић, Београд.

46. Пијаже, Жан и Инхелдер, Бербел (1982): *Интелектуални развој детета: изабрани радови*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
47. Пољак, Владимир (1985): *Дидактика*, Школска књига, Загреб.

4. Циљеви истраживања

Истраживачки циљ докторске дисертације *Методички приступ усвајању морфолошких облика речи* јесте осмишљавање методичког приступа усвајању морфолошких облика речи помоћу којих ће деца предшколског узраста и ученици млађих разреда основне школе правилно савладати морфолошки систем језика. Под методичким приступом подразумева се осмишљавање принципа, садржаја и методичких поступака (начина) који ће омогућити деци да на занимљив и једноставан начин усвоје следеће облике категорије променљивих врста речи: род, број, падеж именских речи, степен поређења придева и неких прилога, лице и број глагола, потврдни и одрични облик глагола, као и глаголске облике којима се означава време вршења радње.

Методици развоја говора претходи теорија развоја говора, а методички пут полази од тих сазнања – од језика и лингвистике, од говора и теорије говора до начина рада, односно до методичких облика рада са децом. Стога ће се у теоријском приступу проблему истраживања дати преглед теорија о развоју говора. Полазна теоријска основа за даља разматрања ове теме биће научне и стручне студије и научни радови који се баве психолингвистиком, развојном психолингвистиком и неуролингвистиком следећих аутора: Смиљке Васић, Свенке Савић, Ренца Титона и Александра Р. Лурије. Када је у питању методика развоја говора, истраживање ће бити усмерено и на изабране радове из поменуте области које је сакупио и уредио Вук Милатовић. Разматраће се и литература из методике развоја говора следећих аутора: Радомира Матића, Марије Ботуровић, Славице Јовановић, Тиодора Росића, Слађане Миленковић, Милорада Наумовића и других.

Полазна теоријска основа за даља разматрања ове теме биће досадашње студије и научни радови који се баве методиком граматике у млађим разредима основне школе следећих аутора: Милије Николића, Вука Милатовића, Павла Илића, Драгутина Росандића, Стане Смиљковић и других.

Истраживање ће обухватити анализу програмом предвиђених садржаја из граматике, односно морфологије у разредној настави, анализу њихове интерпретације у уџбеницима и емпиријско истраживање усмерено на дефинисање проблема на усмереним активностима у предшколским установама и у настави граматике у школама, у којима се српски језик учи као матерњи. Циљеви и задаци овог истраживања односили би се на откривање проблема усвајања морфолошких облика речи у усмереним активностима и настави граматике, који би били основа за изградњу новог, конкретнијег, методичког приступа.

За процес развијања и усвајања говора код деце предшколског узраста веома је важна комуникативна употреба говора и активност самог детета. Једини начин да се то постигне јесте стављање детета у ситуацију да говори. Осим што доприносе ослобађању говорног изражавања детета и његовом лакшем укључивању у комуникацију, организоване говорне игре подстичу и правилан изговор речи. Уз основну комуникативну функцију, језик у дејој игри постаје средство за обликовање и предмет играња. Осим што се играју играчкама и предметима, деца се радо играју и речима. Из наведених разлога, за испитивање правилности или неправилности усвојених морфолошких облика речи код предшколаца користиће се пажљиво одабрани

књижевноуметнички текстови, језичке (морфолошке и лексичке) вежбе и синтаксичке игре логичког и нонсенсног садржаја.

У методичкој литератури није посвећено довољно пажње осмишљавању тока усмерене активности, јер се сматра да се граматика усваја кроз остале области као што су књижевност и култура изражавања. Зато је потребно осмислити усмерене активности на којима ће се деца предшколског узраста ближе упознати са оним што је правилно, тј. са граматичком нормом, у мери коју дозвољава узраст детета, што би имало утицаја и на стварање добре основе за полазак у школу.

Важан сегмент истраживања у овој докторској дисертацији биће ставови васпитача и наставника. У циљу превазилажења тешкоћа у усвајању морфолошких облика речи, у раду ћемо покушати да изградимо методички приступ и понудимо решења и добре примере уз смернице за васпитаче и учитеље.

5. Очекивани резултати

Резултат истраживања треба да буде осмишљен и могућ методички приступ усвајању морфолошких облика речи у предшколском периоду и у разредној настави.

6. План рада

У првом делу рада, у теоријском оквиру истраживања, кандидат ће дати преглед теорија о развоју говора, а затим ће дати преглед лингвистичке литературе за дату област као полазне тачке проблема истраживања и преглед методичке литературе с обзиром на усвајање морфолошких категорија у предшколском периоду и у млађим разредима основне школе. У раду ће се разматрати класификација језичких игара, са посебним освртом на усвајање морфолошких облика речи у уџбеницима. У једном делу рада биће приказане теоријске могућности за унапређење наставе граматике.

У методолошком делу рада, кандидат ће у посебним поглављима, у складу са темом, представити методолошку утемељеност истраживања – емпиријско истраживање у предшколским установама и основним школама.

У наредним поглављима тезе кандидат ће представити резултате свог истраживања. Закључни део рада сумираће резултате методичких истраживања и представити методички приступ усвајању морфолошких облика речи. На самом крају тезе кандидат ће приказати допринос и могуће правце даљих истраживања.

7. Методе истраживања

У овом истраживању користиће се *метода узорака активности* (на предшколском периоду) и *deskriptivna metoda* (у разредној настави), као и *метода моделовања*. *Метода узорака активности* подразумева праћење говорног испољавања детета у току одређене активности – у овом случају у току усмерене активности из развоја говора. Кандидат ће покушати у одређеном временском интервалу на адекватан начин да региструје правилност или неправилност усвојених морфолошких облика речи код деце предшколског узраста, како би се могао да осмисли адекватан методички приступ. *Методом deskрипције* испитаће се ниво усвојености морфолошких категорија речи у разредној настави (тестирањем).

VII ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ И КАНДИДАТА

Предложена докторска дисертација докторанда Љиљане Келемен била би једна од првих студија којом се утемељује проучавање методичког приступа усвајању морфолошких облика речи у предшколском периоду и у млађим разредима основне школе. Посебан њен значај огледа се у напору да се унапреди рад на развоју говора и настава морфологије у млађим разредима основне школе. Уверени смо да ће ова дисертација бити значајан допринос методици развоја говора и методици разредне наставе и да ће својим резултатима посебно допринети како општој настави граматике тако и ефикаснијем методичком приступу усвајању морфолошких облика речи, битних за развој језичког израза код деце предшколског узраста и ученика млађих разреда основне школе.

На основу наведених података о кандидату, Комисија сматра да је кандидат Љиљана Келемен подобра за израду дате докторске дисертације.

На основу постављених циљева и очекиваних резултата, Комисија констатује да је предложена тема *Методички приступ усвајању морфолошких облика речи* подобра за израду докторске дисертације у области *Методика наставе српског језика и књижевности*.

На основу наведених података о ментору и коментору, Комисија констатује да су др Милица Радовић Тешић и доц. др Зорица Цветановић подобне за ментора и коментора предложене докторске дисертације.

На основу изнетог, Комисија предлаже Наставно-научном већу Учитељског факултета Универзитета у Београду да донесе позитивну оцену о подобности кандидата Љиљане Келемен и предложене теме докторске дисертације *Методички приступ усвајању морфолошких облика речи*, а да се за ментора именује др Милица Радовић Тешић, редовни професор Учитељског факултета Универзитета у Београду и за коментора да се именује др Зорица Цветановић, доцент Учитељског факултета Универзитета у Београду.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

---

1. Др Милица Радовић Тешић, редовни професор
Учитељског факултета Универзитета у Београду, ментор

---

2. Др Зорица Цветановић, доцент
Учитељског факултета Универзитета у Београду, коментор

---

3. Др Вељко Брборић, ванредни професор
Филолошког факултета Универзитета у Београду, члан